

interiori cordis roratur et aspergitur gratia, ut sit molliter aspera, suaviter amara, pinguis et arida: et in craticula crucis velut assa, sed bonæ spei oleo respersa, sicut scribitur, *Spe gaudentes, in tribulatione patientes* (Rom. xi, 12). Item in Canticis: *Bibi vinum meum cum lacte meo* (Cant. v, 1): ubi et sponsæ ubera assimilata sunt botris (Cant. vii, 7, 8). Bonus ille botrus, qui in crucis est toreulari pressus, ut passionis suæ vinum myrrhatum et amarum in lactis nobis alimenta dulcesceret, et vulnera in ubera transirent. Contemplanti sunt ubera; et conversanti, vina; meditati, suavia; imitanti, subamara. In uberibus prælibando quæ futura sunt sapimus, in botris quadam ebrietate carnis motus sopimus; in uberibus complantati ad vitam, in botris consepulti cum Christo in mortem. **B** Ubera nobis sunt, dum dominicæ passionis merito et munere gratiæ sempiterna bona speramus: botri nobis sunt, dum ejusdem æmulandæ passionis zelo a carnis sensibus animum separamus. In uberibus in id quod futuri sumus ex parte reformamur; in botris ab eo quod sumus, paulatim transformamur, donec ad quam creati sumus imaginem plene conformemur: cum enim apparuerit, similes ei erimus (I Joan. iii, 2).

7. Vere enim nunc cognoscimus ex parte. Donec ergo plene revelet quod nostræ salubriter notiæ sustulit, pie retractemus vel bona quæ contulit, vel mala quæ pertulit, contemplantes non modo delectationes Domini, sed et tribulationes. Erit autem quando totum occupabit delectatio, et absorbebitur mors in victoria. Hoc est quod sequitur: *Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus*. Vere in palmam ascenditur, quando novissimus inimicus destruetur mors. Palma coronis est apta victricibus *Statura tua assimilata est palmæ* (Cant. vii, 8, 7). Fide stamus, in fide triumphamus: hæc enim est victoria quæ vincit mundum, fides nostra (I Joan. v, 4). Bona victoria quæ vincit mundum, melior quæ mortem: fide vincimus mundum, fide vincimus mortem. *Habetis, inquit Apostolus, fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam* **151** *æternam* (Rom. vi, 22): hæc est enim vita æterna, ut cognoscamus verum Deum (Joan. xvii, 3). Ergo finis est cognitio, fides inchoatio; in fide stamus, et in fine ascendimus, in fide stamus erecti semper et rigidi, mundi hujus nec flexi blanditiis, nec fracti minis; in fide ascendimus, gravi corruptibilitate exuti, mundi nec egentes officio, nec laborantes supplicio.

8. Nec pretereunda distinctio, quod primo dicitur assimilari palmæ, in posteriori assumi in palmam; in quo similitudine non innuitur, sed exprimitur unio. Denique qui adhæret Domino, unus est spiritus (I Cor. vi, 17); et totus est spiritus, spirituali perfusus et infusus luce et lætitiâ, totum se perdens et illum solum apprehendens: nequaquam medicinali afflicione se perdens, ut ibi, *Qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam* (Matth. x, 38); sed feliciori quadam ratione, nec vana curio-

sitate extensus extra se, et subtus se; nec sollicitudine necessaria distensus circa se, nec oblectatione privata contentus in se. Divinis mens illic occupata et absorpta theoriis, perfectissima et securitate tranquillatur, et serenitate irradiatur, et suavitate inebriatur: securitas sine periculo, serenitas sine nubilo, suavitas cum ineffabili jubilo.

9. Sed hæc illorum sunt, qui, jam avulsi a lacte, epulantur ab introitu gloriæ: confortata sunt ista supra nos, non possimus ad ea. Propterea ab his exclusi epulis, ad ubera redeamus, ab epulis contemplationis ad ubera consolationis, ad ubera, et ad botros; ab illa mera et epulatoria simplicitate, ad hoc poculum temperatum, quod miscuit nobis Sapientia in cratere illo, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis. De quo et dicitur: *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis* (Cant. vii, 2). Sit ergo et animæ tuæ umbilicus sicut crater tornatilis, quodam castigationis et disciplinæ ferro attenuatus et tersus, et subtilis effectus, et ca. ax, ut copiose infundi possis et inebriari, meritoque illud tibi conveniat: *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis*. Denique et mulieri fornicanti dicitur: *Non est præcisus umbilicus tuus in die nativitatis tuæ* (Ezech. xvi, 4). Quam multi hodie in nativitatis suæ die, et primo conversionis tempore umbilicum præcidunt, posterioribus adducentes præputium; spiritu incipientes, sed carne consummati! Sit ergo umbilicus tuus non modo præcisus, sed et circumcisus, perpetuæ æqualitate tornatus: ut erasa omni corruptela, imo corpulentia, spiritualis poculi jugitate rundet quasi aquarum viventium puteus, et de cætero non venias huc haurire.

TRACTATUS VII.

AD ROGERUM ABBATEM.

Duæ sunt partes hujus tractatus. Priore redarguit ambitiosos, et præsumptuos; altera Rogerum commendat a dotibus ad prælaturam idoneis, et hortatur ut perseveret.

PARS PRIMA.

1. Persuaderi tibi postulas, mi Rogere, tenendum esse quod tenes, et periculosa potestatis metum nostris allegationibus attenuari. Oleum certe me jubes adicere camino (Hor. Sat. II, III, 321), et tui unius occasione multorum cupiditates per se succensas flatu nostri inflammare sermonis. Sed quid flatu dico? *Tenuis*, sicut scribitur, *halitus prunas hujusmodi ardere faciet* (Job. xli, 12). Quemcumque hac in causa dederis, satis disertus orator putabitur, et persuadere facile: ad quod irrevocabiler fere omnium apposita sunt corda, omnes apposite quodlibet persuademus; cum autem ad id quod decet, ventum fuerit, ibi laborandum est, et in vanum verba fundenda. Denique et hoc ipsum propheta se exprobrando subsannat: *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, nolite ea quæ recta sunt loqui*. (Isa. xxx, 18). Bona causa, quæ per se partes oratoris exsequitur, et sine artis opera auditorum animos allicit et

emollit. Supervacua erit hæc persuasio, et nihil aliud assectatur, nisi ut de cupidis improbos faciat, et tenuem tollat pudoris obicem, qui solus ambitioni obstare videtur, et æstuantis motus quasi maris aquas in cordis utre concludit. Hoc erit non fenestram, sed ostium aperire, et succensæ fornaci folium admovere spiramina. Lascivus satis frutex ambitionis, et tanquam **152** in læta non tam fructificat, quam luxuriat homo.

2. Hæc est radix amaritudinis, quæ sursum germinans, impedit, et per illam inquinantur multi, et extirpari non potest: et quid illam irrigari postulas? Inter manus vellentium pullulat rediviva plantatio, et tu illam quadam diligentia exhortationum excoli rogas? Nam si in te prava radix hæc emoritur; sed circumquaque juxta te exoritur: cumque verbum cohortationis ad te missum utiliter fuerit, in aliis forsitan damnose cadet. Plantatio hæc ubique est, sicut myricæ in deserto. Et nescio sicubi lætius frutescit, quam in terra sitis et salsuginis. Vide mihi istos quorum exsiccatum est corium, quorum pallent ora jejuniis, quorum operosam callus obducit manum, qui elongant et manent in solitudine, qui adoperiuntur sacco, et sqalet sordibus cutis eorum: vide, inquam, si non in terra squaloris et solitudinis ipsorum ubertim ambitionis radices increseunt. Denique intra vitales paradisi arbores et læta germina, ubi non habebat homo vestium sinus, quibus peccata reconderet; in optimo solo pravus surculus erupit. Creavit enim Deus universa bona valde.

3. Sed quid ego de paradiso retexo? Cœlestis illa solitudo, et angelici montes humana conditione et conversatione supereminenter deserti, germinis prædicti ex parte male feraces exstiterunt. Testatur illorum casus, præposterum qui parabant ascensum. Audi quid princeps dicat: *Super astra cœli collocabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*. Dicebat hæc non voce, sed voto: non, Inter astra, inquit, et inter nubes; sed, *Super astra et super altitudinem nubium*. Ipse ergo inter astra matutina creatus et unus de filiis Dei, cæterorum sorte non contentus, solus hæreditate possidere voluit sanctuarium Dei, et in monte testamenti, in hæreditatis dignitate sedere: testamento enim paterni juris confertur hæreditas. *Sedebo in monte testamenti*. Quo se proripit improba temeritas? quid tibi usurpas quod est Unici? Ipse Filius, ipse unicus, ipse imago est Dei invisibilis, ipse splendor gloriæ, et figura substantiæ, et tu dicis, *Similis ero Altissimo*? Si similis eris, nondum ergo es: ipse vero Unigenitus semper est, et ex æquo similis est; et in hoc non adoptatus, sed natus est, et paternæ potestatis jura non accepit per gratiam, sed habet per naturam. Firmum et immobile, et æternum testamentum divinæ essentiæ, indifferens unitas: et tu tibi montem testamenti præsumis? *Super astra ascendam, et super altitudinem nubium*. Satis sit usque huc ausus extendisse temerarios, non esse alio-

rum communitate contentum. Hic poteris superbiæ posuisse metam, et ascensionis fixisse gradum. *Similis ero Altissimo*. Altitudinem nubium superas, et Altissimo te comparas? concreatis præfers [forte præes], et Creatori te confers? inordinati gradus isti; indebitum gradum usurpasti: propterea dejectus es de gradu tuo, et de statione tua; et *detracta est ad inferos superbia tua* (Isa. xiv, 11-15). Plantavit te Dominus quasi vineam electam, omne semen verum (Isa. v, 1, 2, et Jer. ii, 21); sed tu in die plantationis tuæ statim effectus es labrusca, et ante messem totus effloruisti. Effloruisti plane, evacuati sunt flores tui, et non sunt reservati ad messem, non sunt ad maturitatem perducti, sed, sicut subjungitur, *immatura perfectio germinavit* (Isa. xviii, 5): propterea præcisi sunt ramusculi tui, ramusculi steriles et infructuosi divinæ sententiæ præcisi falcibus. Et tu ipse, juxta Prophetæ ejusdem insultationem, *quasi stirps inutilis* (Isa. xiv, 19), de quietis et gloriæ tuæ loco projectus es, effectaque est habitatio tua in medio doli, et in medio doloris. Poterat superbiæ surculus in paradiso pullulare, sed non poterat perdurare: omnis enim plantatio, quam non plantavit Pater cœlestis, eradicabitur (Matth. xv, 13). Plantare te voluisti in loco non debito, ideo quasi spuria plantatio non dedisti radicem altam. Denique et nemo sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo: tu autem assumpsisti indebitum, idcirco consumpsisti datum.

4. Heu me! quomodo nullus tutus est ab hoc virgulto locus, nulla immunis regio! radix, ista radix cupiditatis, ubique fere crescit et fructificat, occupans terræ faciem, et quasi memor ubi primo orta fuerit, in his peculiariter qui portant imaginem cœlestis. Quando, Domine, eradicabis plantationem hanc infidelem, germen alienum? quando adimplebitur quod dictum est per **153** prophetam: *Deserta facta est vinea Sabama, domini gentium exciderunt flagella ejus*? (Isa. xvi, 8.) Sabama Attollens altitudinem dicitur. Quid est altitudinem attollere, nisi merita magnificare? *Non sum*, inquit Pharisæus, *sicut cæteri hominum* (Luc. xviii, 11). Aliter Christus nos docuit: *Cum*, inquit, *omnia feceritis, dicite: Quia servi inutiles sumus* (Luc. xvii, 10). Docuit me altitudinem virtutum et operum non attollere, sed attenuare; docuit et fecit, sicut scriptum est: *Cœpit Jesus facere et docere* (Act. i, 1). *Cum enim in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, et factus est sicut cæteri hominum. Ille inclinavit altitudinem suam, et tu attollis tuam?* Quid ergo in vinea Sabama intelligitur, nisi ebrii sensus animi, sensus se attollens adversus sensum Dei, sensum de quo dicit Apostolus: *Hoc sentite in vobis quod et in Christo Jesu, etc.* (Philipp. ii, 6, 7, 5): et item, *Non alta capientes, sed humilibus consentientes*? (Rom. xii, 16.) Audi sensum alta sapientem, et se extollentem, et quasi fumum evanescentem in cogitatione sua: *Visitabo, dicit Dominus, super fructum magnifici cordis regis Assur, et super altitudinem oculorum*

eius. Dixit enim: In fortitudine manus meae feci, et in sapientia mea intellexi (Isa. x, 10, 12, 13). Et alibi: Nonne haec est Babylon illa magna, quam ego feci? (Dan. iv, 27.)

5. Audisti sensum, magnificum sensum se extolentem; intellexisti quid sit vinea Sabama, vinea quae utinam deserta sit, et non sit qui excolat eam. Audi nunc Apostolum; audi dominum et doctorem gentium: Domini enim gentium exciderunt flagella ejus. Audi, quomodo ipse excidat flagella Sabamae: Noli altum sapere, sed time (Rom. xi, 20). Praeceptum divitibus non superbe sapere (I Tim. vi, 17). Flagella, inquit, praeciderunt, radicem nequiverunt: exciderunt quod eminebat, non potuerunt quod latebat. Radix ipsa cupiditas, flagellum honor et sublimitas: concupiscentia quasi radix, curae quasi flagella. Adverte quam signanter loquitur. Nos in sublimitatibus delicias arbitramur: Propheta flagella vocat. Flagellant vere et excoriant animum, et exulcerant tenerum et intentum in Christo affectum. Infelix plane, qui in exterioribus adeo induruit, ut non sentiat haec esse flagella, sed gaudia. Flagellaverunt me, et non sensi (Prov. xxiii, 35.) Deserta facta est vinea Sabama. Vere deserta a patribus nostris, qui nescierunt possessiones, sed pietatem excolere; non rebus intendere, sed religioni. O tempora! o mores! Modo fere omnes mundi in se sensum excolunt, mundi hujus spiritum habere se gaudent, sapientiam hujus mundi, quae stultitia est apud Deum, quae legi Dei nescit, imo nequit esse subjecta. Non enim potest cupiditas servire charitati, non novit aliorum onera portare; magis autem sua aliis impingere. Acerrimi corrogatores, parcissimi erogatores, ut vere in eis de Cis Saul natus videatur. Cis namque Durus, Saul autem Petitiō, id est, de avaritia aviditas, de parcitate improbitas. Durus ventus aquilo, ab eo congelatae sunt aquae: suavis auster, ad cujus flatum misericordiae et charitatis fluunt aromata. Durus pater Cis, suavis ille, de quo Jesus Christus: Ut sitis, inquit, filii Patris vestri, qui oriri facit solem suum super bonos et malos (Matth. v, 45).

6. Quam dissimiles rerum aestimatores in coemendis et in transigendis non operibus, sed mercibus! quam argute de oris sui sacco duplicia preferentes pondera! nati et edocti videntur, non apud monachatum, sed apud mercatum: in hoc sensu abundant, satis tenuiter et exiliter et sicce de Christo sapientes. Propter quod propheta: Brachium Domini cui revelatum est et ascendit quasi virgultum coram eo, et quasi radix de terra sitiēti (Isa. liii, 1, 2). Nihil validum, nihil sublime, sed infirmum et humile, et praeter simplicis radicem fidei, sublimioris et divinae vix aliquid attingentes sapientiae. Paulus dicit: Fructificantes et crescentes in scientia Dei (Coloss. i, 10): isti e contra, propria non contentii inscitia, contemnunt aliorum scientiam, et invidi aestimatores, sapientiae studia stoliditatem interpretantur, sobriam subtilitatem insaniae vel ja-

ctantiae denigrant nota, operantes ipsi cibum qui perit, non qui permanet in vitam aeternam; ac si quando de agro revertantur domum, indignantur ad symphoniam et chorum, et junioris fratris ad gaudia grunniunt (Luc. xv, 25-32). Bonus junior ille, de quo dicit Apostolus: Induite novum hominem qui secundum Deum creatus est (Ephes. iv, 24). Bonus junior, 184 de quo item ait: Si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt, et facta sunt omnia nova (II Cor. v, 17). Imprudens ille senior, qui laborem novit, laetitiam non novit. Jure senior, qui in vetustate perdurat, et quae veteris sunt hominis curat, qui carnis agit curam, et si non in deliciis, tamen in desideriis: in desideriis copiose possidendi, et si non intemperanter utendi. Qui volunt, inquit, non delicati, sed divites fieri, incidunt in desideria multa, inutilia et nociva (I Tim. vi, 9). Inutile et nocivum desiderium, ubi, etsi necessitas est in causa, nimietas est in cura. Mala sitis ardor habendi. Haec ergo est terra sitiens, de qua pietatis et fidei radix infirme et humiliter ascendit, vix se paululum ab imis subrigens. Denique non potest ista non languere, ubi mundi desideria luxuriant, et vanae dilatantur propagines. Felix qui has a se exciderit, in quo deserta neglecta est vinea Sabama, vinea scilicet quae altitudinem suam attollit, altitudinem conversationis ad gradum praelationis. Sabama enim etiam Aliqua conversio dicitur: nam qui conversionis aliquatenus videntur attigisse initia; hi, inquam, magis, quasi summa flagella, ambitionis agitantur vento. Per se satis haec plantatio luxuriat; per se oritur, ubi non seminatur, et surgit dum succiditur: propterea non indiget plantari, sed amputari; non excoli, sed excidi.

7. Sed jam ista sufficiant pro eo, quod non expediat propter alios exhortationem quam exigit, facere. Sed quoniam jam aliquanta in ambitionem diximus, congruum erit si de praesumptione non penitus sileamus. Confutavimus illos ex parte, privata qui cupiditate ad alta feruntur; confundamus, imo et commoneamus et illos qui fraternae necessitatis obtentu se teneri gloriantur: quibus, laudabiliter quidem occupatio gravis est, et grata quies; sed tamen inani imo insolenti et tumido timore moventur, si magisterii gradum dimittant, ne non sit cui jure committant: qui sapientes sunt in oculis suis, et coram semetipsis prudentes; qui hoc vanitatis non contenti gradu, cum Elia soli relictis sibi videntur (III Reg. xviii, 22, et xix, 10). Quemdam se Mosen reputant, sed supra Mosen. Ille namque dicit, Domine, provide alium quem mittas (Exod. iv, 13): isti dicunt, Non est alius, Domine, quem mittas. Apprehendet, inquit, Isaias, vir fratrem suum, domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster. Quid ille? Non sum medicus, et in domo mea non est panis neque vestimentum. Nolite constituere me principem (Isa. lvi, 6, 7). Ac si dicat: Non sufficit ut vestimentum mihi sit, nisi abundet, ut et aliis impertiam. Non est satis ut principatum

obtimeam, habere vestimentum disciplinae, vestimentum exterioris conversationis et observantiae, compositum habere hominem exteriorem, quo tanquam vestimento utor in omni actu et gestu: nam nec mihi satis, multo minus aliis satis. Exiguum est quod in me commendatur, majora expetenda sunt. Parum est ut ipse sanus sim, nisi et alios sanare possim. Propterea dicit: Nolite constituere me principem, non sum medicus, et in domo mea non est panis neque vestimentum. Non sum ego medicus: et iste dicit, Solus ego medicus. Denique quocumque circumspicit, aut imperitia, aut impuritas, aut dolus, aut desidia occurrit, ut solus sit qui prudens sit et fidelis servus; et ideo in cogitatione sua dicat. Nolite alium constituere principem, ne forte detur puer princeps, et effeminati dominantur. Hujusmodi non indigent persuasionem quam postulas. Quamvis enim superiori gradu non delectantur, laborum se tamen lucris solantur, quietis et pacis affectu labori resultant, sed alia ex parte ad uberes operum fructus exsultant. Currentem hic ego sermonem contraho, quia tu jam ad alia traheris, imo forsitan, ut fieri solet, per plura distraheris.

ALTERA PARS TRACTATUS.

Rogerum commendat, ut instructum dotibus ad praelaturam idoneis, et perseverare jubet: prius tamen difficultates et onera praelationis exponit.

1. Sermone praeterito studium gessimus praesumptuosos simul et ambitiosos reprimere: in hoc autem, plus justo meticulosos animare. Bone Deus, quid intervalli 185 inter hunc et illum obvenit! quantus saecularium irruens turbo calumniarum calamum excussit a digitis, pariterque manum et animum longe abripuit a materia! Veni vere in altitudinem maris, et tempestas demersit me. Quando, bone Jesu, salvum me facies a tempestate: etsi nondum a tempestate, saltem a spiritus pusillanimitate? Crescit et increbrescit undique tempestat, et ego pusillo sum spiritu, et angusto animo: nec possum turbinum impetus, et ventorum rabiem meditationum aura tranquillare. Non possum in cordis mei cratere forensibus litigiis spiritualem miscere laetitiam. Coangustatum est stratum, sicut ait propheta, ita ut alter decidat, et pallium breve utrumque operire non potest (Isa. xxviii, 20). Sanctus Jacob vicibus uxorum mutabat amplexus, et qui simul utramque tenere non poterat, ab unius thalamis in alterius jura difficile transibat; felix suo plane iudicio, si solius Rachelis totus in possessionem cederet. Poterat occalluisse animus noster frequenti tritus injuria, et usu ipso contra adversa durior reddi. Et quidem frequenter ei callus obducitur, et ingruentibus duratur adversis. O quoties firmum me reputo ad mundi perferendos turbines! nec est jam quod delitescere velim; et sicut scribitur, abscondere me a vento, et a tempestate celare (Isa. xxxii, 2). At si quando inter molles Rachelis mens lentescit amplexus, solitam statim remitto in teneritudinem, et ad sufferentiam tribulationum rudis

reddor et insolens. Denique nihil melius arbitror, quam humilis mutatione loci irruentes declinare injurias, et intrare cavernas petrarum a facie formidinis hujus.

2. Vae praegnantibus et nutrientibus! in his diebus praesertim. Beata plane ubera quae non lactaverunt: qui enim lactis indiget alimento, parvulus est; et ad perferendam inopiam et rapinam bonorum imbecilem animum gerit. Tales sunt pro quibus exercenda sunt jurgia, sectanda concilia, palpandi rectores, repellendi raptores, refellendi litigantes, redimendi judicantes, conformandi saeculo qui cum Paulo conversabantur in caelo. Fuere tempora quando surgere solebamus lac gentium, et mamilla regum lactari; et ecce jam repetunt instanter, quod nos forsitan paulo intemperantius suximus. Sed dum arida vehementius ubera premunt, cum temporalium lacte subditorum eliciunt sanguinem, non hunc sanguinem carnis, sed illum animae sanguinem; illum vitalem et interiorem, qui spiritualibus animi venis includitur, illum de quo propheta, Benedic, anima mea, Domino; et omnia quae intra me sunt, nomini sancto ejus (Psal. ciii, 1): illum, inquam, sanguinem nimia absorbent et ebibunt inquietatione. Heu! quomodo rerum omnium vicissitudo est! In bello pax nobis, in pace bellum. In pace amaritudo amarissima; sed nobis qui obligati sumus mundi ad negotia, quos Aegyptia illa praelationis involutos pallio tenet, et providendi caeteris necessitate astrictos; qui animales adhuc sumus, qualibus loquitur Apostolus: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit (Rom. xiii, 1). Qui autem spiritualis est, ipse dijudicat omnia, et a nemine dijudicatur (I Cor. ii, 15).

3. Sed quorsum ista? An ut Aegyptiae in manu suscepti muneris pallium relinquant? Relinquant, inquam, et refugias cum Joseph quasi periculosum (Gen. xxxix, 12); vel cum David deponas quasi onerosum (II Reg. vi, 14-20). Denique ut frequenter expeditus sese daret in saltum, exutus et nudatus est quo tegebatur pallio. Sufficit enim corpori pigritia sua, et illud propria satis ponderositas gravat. Nunquid suscepti muneris te quoque velamine nudare volo? At id contra propositum. Susceptum est enim persuadere tibi ne onus abicias pastorale, quod et rite subiisti, et ratione commoda administras: nam cum id parum ex voto suscepseris, libens semper amoliris, vel periculi metu, vel quietis obtentu. Verendum autem erat sic affecto, ne, dum quodam mens in pendulo fluctuat, in administrandis aliquid obrepat incuriae. Sed quomodo tibi persuadere conabor, quod jam mihi fere dissuasi? Sed longe dissimilis ratio. Denique imperitus ego artifex in difficili habeo sudare materia; tibi ad votum concurrunt omnia, et ex sententia respondent.

4. Dissimulare non potes quod rerum evidenter clamat. 186 Exteriora si respicias, et ampla, et tuta sunt: nulla te in illis coarctat inopia; sed ne injuria quidem inquietat. Locus secretus et consi-

tus, et irriguus, et fertilis, et nemorosa vallis verno in tempore avium dulci cantu resultat, ut possit emortuum recreare spiritum, delicati animi detergere fastidia, indevotæ mentis emollire duritiam. Denique hæc vobis aut futuræ jucunditatis auspicia depingunt; aut primæ illius qualescunque exhibent reliquias, quas inter paradisi amœna humanæ conditionis sortita est integritas. Sed nullum iniquis in hujusmodi meritum virtutis collocari. Negare non possum, quippe cum media sint hæc: sed sicut ad comparandum meritum nulla, sic ad quietem conferendam non parum sunt commoda. Nec nos ita ab antiquis, qui nobis conversationis experimenta tradiderunt, quorum auctoritas antiquior, et puritas amplior: non, inquam, ita ab illis dissentimus, ut quæ ipsi ad perfectionem impedimenta crediderint, nos virtutis instrumenta prædicemus. Illi fortioris animi impedimenta loca fertilia et amœna definiere: nos dicamus fomentum esse infirmioris, et ejus qui necdum dicere possit, *Renuit consolari anima mea; memor fui Dei, et delectatus sum* (Psal. LXXVI, 3, 4). *Omnia possum in eo qui me confortat Christo* (Philipp. IV, 13). Quæsi verunt antiqui patres loca horrida, arida, ut exercendæ haberent abstinentiæ materiam, et distendendi per sollicitudines animi non haberent causam. Corporali indulgentius sese labori impenderunt, ut et cordis libertatem possiderent, et vagam evitarent discurrendi levitatem, simul et conquirendi improbitatem. Denique plus manu artificio, quam agrorum cultu vitam transigebant, tenuis angustias substantiæ (ut non dicam nullius) lucro quietis levantes: quippe paucis contenti, vel affligendi corporis, vel recreandæ mentis gratia. Anxie siquidem et misere cor distenditur et distrahitur, cui multa providendi et in longinquum incumbit necessitas. Servierunt illi tempori suo, nos nostro serviamus. Hæc nostra ætas in deterius vergens, alios attulit mores. Providenda nunc sunt permanentibus copiosa, adventantibus curiosa. Nec hos dico adventantes, qui sæculares sunt; quid enim mihi de his qui foris sunt, judicare? Quamvis nec apud illos solita teneatur districtio, ægre ibi ferentes inopiam, ubi rerum omnium copias arbitrantur. Sed quid illos commemorem, quorum deus venter est? (Philipp. III, 19). Ipsi abstinentiæ professores et prædicatores, ipsi primates Ordinis, quam fastidiosi sunt alienis in domibus! quam exquisitas et elaboratas artificiose requirunt epulas! quomodo contrahunt frontem, corrugant nares, avertunt oculos, si quid minus lepide, minus festivo apponatur!

5. Sed quoniam hujus temporis malitia ita comparatum est, ad utrumque sufficit manus tua, ut possit simul ostentui servire et usui, pauperum necessitati et divitum vanitati. Quid deinceps? quales habes officiales socios, quam strenuos, quam industrios, quam sollicitos, quam, quod primum est, fideles? Vix administrandæ exterioris substantiæ ad te summam deferri necesse est. Nus-

quam fere de tabernaculo Domini egredieris; in conciliis, in conventiculis, in capitibus platearum, ubi modo dispersi sunt lapides sanctuarii (etsi tui aliquoties), tu rarissime videris. Magnum in hoc argumentum, tibi non gratam inquietudinem, et remotam procedendi necessitatem. Te non manus, non oculus, non pes tuus scandalizat: alioquin quamvis cum dolore abscondendum et separandum erat potius membrum a capite, quam caput a corpore. Nullam ergo in his habes deserendi materiam officii. Forte injuriosus videar, et nimis molles afferre consolationes, erudito exercitatioque indignas animo. Quid enim si paupertas incumbat, si injuriæ, si calumniæ, si rei inopia familiaris, imo communis, si hujus etiam inopiæ direptio, si a latere periculum in falsis erumpat fratribus? succumbendum erit viro forti et fideli? cedendum loco, et contra Pauli monitum deserenda collectio? (Hebr. X, 25) Imo quidem tenenda et tuenda tanto amplius, quanto periculosior institerit dies. Denique fere hæc omnia transcurrunt testamentorum genera: qui vero in arduis cucurreris, nunquid in planis effundentur gressus tui? aut qui egere didicisti, abundare nescies; **187** cum Paulo esuriens, sed cum Paulo saturari [supp. nesciens]? Philipp. IV, 12.) Imo utroque in genere bene instituti animi documenta præbueris; susceptum conversationis iter continuo, nusquam interrupti tenoris filo deducens. Ego vero his fortioribus omissis, mediocri incedere via, et ea commemorare [supp. volui], inquietudinis a te quæ causas amoverent: cum altissima in paupertate quietum te semper audierimus, plus fide et manu nitentem, quam vel pudenda mendicatione, vel turpi nundinatione.

6. Sed quoniam multa de facilitate administrationis diximus, consequens est ut administrandi peritiam non transeamus. Peritiam dicam, an gratiam? imo et peritiam, et gratiam. Inepta erit quamlibet apta materia imperiti inter manus artificis; ipsa vero peritia aut perniciose erit, aut inefficax, si gratia dirigente destituatur. Nisi enim Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam (Psal. CXXVI, 1). Collatas tibi dotes forsitan dissimulabis: sed quod humilitas dissimulat, utilitas clamat. Quid nunc ego commemorem prædia, quid pecunias, quid vasa, quid vestes, quid aedes, quid homines, quid omnia et orta et aucta in manu tua, quæ vel rerum exteriorum sunt vel religionis, ex quo te Dominus ligavit ad arandum loco suo, ad confringendas glebas vallium post se? quanta piarum surrexit seges animarum? quomodo valles tuæ abundant frumento, frumento de quo dicitur: *Quid bonum ejus, aut quid pulchrum, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?* (Zachar. IX, 17.) Non potes administrare sine gratia, quod per te sic excrevit in gloria. Gloriosa plane facta sunt in civitate tua, sed per manum tuam. Pro eo enim quod fuit derelicta et contemptui habitata, et non erat qui transiret ad illam, ecce quo-

modo posita est in superbiam sæculorum, paupertate, tempestate convulsa, absque ulla consolatione. Quomodo nunc strati sunt per ordinem lapides tui, et fundata es in sapphiris? Si in sapphiris fundata, ubi consummata? Fundata es in sapphiris. Fundamentum humilitatem sonat, sapphirus puritatem: humilitatem conscientiæ, et puritatem scientiæ; humilitatem conversationis, puritatem contemplationis. Fundata es, inquam, in sapphiris; propterea dicitur, *Nazaræi tui candidiores nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiris pulchriores* (Thren. IV, 7): in primo contriti; in secundo nutriti; in tertio roborati; in quarto purgati. In primo pœnitentes; in secundo innocentes; in tertio amantes; in quarto contemplantes. In primo mortificati; in secundo vivificati; in tertio inflammati; in quarto illuminati. Et hoc totum, quoniam fundata es in sapphiris. Tu ipse fundamenti vice fungeris per exemplum et providentiam; sapphirum te exhibes per verbum et sapientiam. Denique vox tua suavis, et decora facies: vox verbi, et facies exempli; vox prædicationis, et facies conversationis: propterea adolescentulæ diligunt te nimis. Quod si tu discesseris, cui alteri dicere poterunt, Ostende nobis faciem tuam, sonet vox tua in auribus nostris? cujus alterius poterunt et inniti exemplis, et intendere sententiis? quis similis tui, ut vocet et annuntiet, et Ordinem exponat? Fundamentum aliud tale quis poterit ponere, quale positum est, abbas Rogere? Filii tui sicut novellæ plantationes; filiæ tuæ compositæ, circumornatæ ut similitudo templi: promptuaria plena; oves fetosæ, abundantes in egressibus suis. Quomodo non beatum, quomodo non sanctum dicemus hominem cui hæc sunt? quomodo non Dominus Deus ejus, cujus tales divitiæ ejus? (Psal. CXLIII, 12-15.)

7. Hæc ergo sunt quæ manifesta dant indicia quod Dominus in ministerio tuo elegit te, et non abjecit te. Hæc tibi persuadent ut teneas quod tam utiliter tenes. Tantorum ubi te solaris conscientia operum, quid est in quo nostra tibi videbitur necessaria persuasio? Domesticæ tibi persuadent virtutes ut teneas, ne alius accipiat locum; persuadet tibi tam domestica industria, quam aliena ignavia; prosper successus, et pravus successor. Novi animum tuum, novi studia, novi mores, vel naturaliter collatos, vel industria comparatos; novi quam facile hoc onere careres, si inveniretur cui digne conferres. Contendunt inter se affectus et ratio: affectus humilitatis, et utilitatis ratio. Gratum duceres tibi vacare, et Deo: sed **188** grave item locum tuum deserere vacuum. Vacuum plane: quis enim supplebit illum? Quis dabit nobis alterum Jacob, qui in baculo suo transivit Jordanem, et nunc pluribus cum turmis regreditur? (Gen. XXXII, 10.) Quis, inquam, talem nobis parabit, qui sciat inter Liam et Rachelem moderate discurrere, unius fœditatem fertilitate compensans, sterilitatem alterius decoræ formæ prætexens gratia? (Gen. XXIX.) Non est tui si-

milis, qui ita sit contemplatione suspensus, ne fiat operatione remissus; qui propter otia sapientiæ, providentiæ negotia non deserat, qui sub obtentu utilitatis in jura non transeat otiositatis; qui non ita Liam commendet, ut Rachelem condemnet, aut certe contemnat; cui nec Lia sit infecunda, nec Rachel fœda. Qui die et nocte æstu aduratur et gelu, sollicitus ne gregis damnum sustineat; sollicitior, si quid damni contigerit, de suo ut reddat; reddat lacrymis, reddat jejuniis, compassione, oratione, exhortatione. Quis in reditu suo avaritiæ nesciat idola: qui etsi illa habet in comitatu, non tamen habet in cultu: si habet in sarcinis, non habet tamen in sacris: qui pielati, non pecuniæ serviat, sicut legitur. *Pecuniæ obediunt omnia* (Eccle. X, 19). Denique et *avaritia idolorum est servitus* (Coloss. III, 5). Qui et avaritiam nesciat exteriori in occupatione, et corporalium quasi idola formarum æternarum in contemplatione; sed utrinque sit ejus et pura et prudens tam intentio quam intuitio. Videbis multos tenero ad Deum affectu, generoso vultu, pura et pulchra sicut Rachel facie, sive conversationis, sive cogitationis; sed infirmo et femineo adhuc consilio, alterius Jacob regi arbitrio egentes. Denique Rachel dum ad Jacob agenda non retulit, clam patris sui Laban idola tulit (Gen. XXXI, 19). Tulit, inquam, idola Laban, tulit quædam simulacra mundanæ honestatis, mundani favoris, mundanæ dealbationis. Laban enim *Dealbatio* dicitur.

8. Annon tibi videntur quædam Laban idola in itinere tulisse, et sæcularis simulacra vanitatis, qui superfluos nescio quos lepores religioni superinducunt; qui antiquæ observantiæ regulas novellis dispensationibus temperant, et vinum suum aqua miscent; qui laboriosam Patrum vineam in molles olerum hortos transferunt, et monachorum duritiam in mundi delicias? sicut enim scribitur, *Quorum deus venter est* (Philipp. III, 19); similiter dici potest, *Quorum deus vanitas est*: et sic per singulas sæcularis dealbationis et delectationis species. Quantum vereor ne nos revertentes de Mesopotamia Syriæ plurima hujusmodi nobiscum idola portemus, non jam clanculo, sed in propatulo; neque Jacob nesciente, sed plane consentiente. Quædam Rachel patris idola, quæ cupide sustulit, caute operuit, quod femineo et molli tenebat affectu, infirmitatis obumbrans et excusans obtentu. Sed quod Laban adoravit, et Rachel occultavit, Jacob ignoravit (Gen. XXXI, 34, 32); quod apud Laban erat in honore, apud Rachel in amore, cognitum apud Jacob in horrore. Propterea quod ille in propatulo coluit, illa in periculo ad tempus occultavit, iste in perpetuum sepelivit. *Sepelivit*, inquam, *et suffodit deos alienos subter terebinthum* (Gen. XXXV, 4): sub arbore fidei, ambitionis vanæ et sæcularis apparatus memoriam.

9. Denique fidei animæ post tentationem in promissione dicitur: *Erit in ostensione sicut terebin-*

thus, et sicut quercus quæ expandit ramos suos (Isa. vi, 13) subter terebinthum, quæ est post urbem Sichimorum (Gen. xxxv, 4). Sichima humeri dicitur. Boni humeri illi de quibus legitur: *Posteriora dorsus ejus in pallore auri* (Psal. lxxvii, 14). Bonus humerus Christi Jesu: *Factus est enim principatus super humerum ejus* (Isa. ix, 6). Post hanc Sichimam posita est terebinthus; plantata est in passione Christi et fide. Felix qui in hac arbore triumphat omnes principatus et potestates, et sub ejus radice vanitatis universa infodit simulacra: ventus enim et inane, simulacrum eorum (Isa. xli, 29). Et ideo mundi pompa simulacris jure confertur. Non est hoc infirmæ animæ, et femineæ, et fragilis; sed luctatoris cujusdam et supplantatoris. Denique non est Rachelis, sed Jacob; nam etsi plures Racheles, sed non multi Jacob. Rarus qui sciat Esau supplantare, Laban fallere, deos ejus infodere; infodere, inquam, et sepelire veterem hominem, mundi imaginem, sæculi hujus conformitatem, ut non amplius conformetur **189** huic sæculo, sed reformetur in novitate sensus pii, complantatus factus similitudini mortis Christi, ut simul resurrectionis fiat. Hoc est enim damnare et delere et defodere idola Laban, si veteris et terreni, quam portavimus, hominis imago fiat in absconsionem; et novi et cœlestis, in ostensionem, sicut terebinthus.

10. Hæc idcirco tam sollicitè distinguo, ne forte vir subjiciatur, et mulier præficiatur; ne fortis otietur, et fragilis negotietur; ne Jacob decedat, et Rachel succedat. Quamvis novelli isti, qui temporibus his prodire cœperunt, compositi et nitidi et dealbati, et quædam progenies Laban, qui Dealbatus dicitur, nec Rachelis in hoc adæquant modestiam: quod illa vanitatis mundanæ formam infirmitatis obtexit et excusavit velamine; isti vero sæcularitatis et superfluitatis negotium colore depingunt et palliant humanitatis, non expurgantes vetus fermentum, sed magis ostentantes peregrinis ciborum festivi confectionibus, et copioso conviviorum laudabiles apparatus. Longum erit si multa vanitatis percurrere velim genera, et jactantiarum catalogum texere. Hi sunt quos videas in gestu thrasones: in conviviis caupones, in conviciis gnathones: hi sunt qui sibi videri volunt in capitulis Catones, in causis Cicerones, in metris Marones; denique in colloctionibus sunt mimi, non monachi. Copiose jocosus verborum salibus fluunt; non illis de quibus Apostolus, *Sermo vester semper in gratia sale conditus sit* (Coloss. iv, 6): magis illo de quo Dominus. *Quod si sal infatuatum fuerit et evanuerit, in quo salietur?* (Matth. v, 13.)

11. Propter tales ergo videris mihi studiose retentandus, et non commutandus; et si qui alii, apud quos antiquæ, ut aiunt, rusticitatis resedere vestigia: ne, si bonum salem abiciamus, infatuatum suscipiamus, et contingat illud propheticum, *In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes et docentes eam* (Isa. xxvii, 11). Possem singulas tibi

A Patriarchæ appingere virtutes, et ampliorem ad commendationem in nomine Jacob assimilare: sed parco, ne, dum amico grandi voce benedico, similis videar maledicenti. Tu tamen, nisi penitus te non novi, licet ista aliquoties tecum reputas, tibi non imputas. Hæc ergo sufficiant, et de administrandi facilitate, et de gratiarum ubertate, et de substituendorum raritate. Quid, si commissum munus et facile potes, et commode exsequeris, et nescio si modernorum quisquam commodius? Nihil jam quid obstat video, nisi forte inferiore in gradu uberiorem meritorum tibi gratiam polliceris: tibi quidem, sed non aliis; tibi, sed non Ecclesiæ Christi, et ideo nec tibi; in quo solo Christus compensare non potest, quod in pluribus perdet. Sed hoc si videtur, alteri temporari reservemus: nunc enim charam nostram sepelivimus, et sermo nostris psalmis mutandus est.

SERMO

De semine verbi Dei.

1. Ut abutar verbis apud vos Apostoli, quæ modo audistis: *Libenter sustinetis insipientem, cum sitis ipsi sapientes* (II Cor. xi, 19). Paulus hæc dixerit exprobrando: ego dico commendando. Commendo aviditatem vestram, commendo et humilitatem: si quidem verbi Dei auditum ardentè æmulamini, et a me parum ad id idoneo reverenter audire dignamini. Denique, sicut scriptum est, cum ipsi ebrii sitis, nihilominus sitientem assumitis (Deut. xxix, 19). Propterea dixi, *Libenter sustinetis insipientem, cum sitis ipsi sapientes*: quamvis non tam me sustinetis, quam a me verbum extorquetis. A vobis accepi mandatum, a vobis materiam, quasi in omni possim solo viventis aquæ venas reperire, et seminare super omnes aquas; et sub hora verba mihi ad votum exuberent. Utinam tum mihi fiat juxta fidem vestram, et membra mea omnia in linguam laxentur, et cum propheta dicere possim: *Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tui?* (Psal. xxxiv, 10.)

2. Ego vero quantum possum pro tempore enitar, et labia mea non prohibebo. Tantum id cavete, ne verbum Domini ad me, imo ad ipsum revertatur vacuum. Neque enim revertetur, dummodo non cadat secus viam, non cadat supra petram, non, cadat in spinis (Matth. xiii, 3-8, 18-23). Ab his, inquam, observate vobis, a viis, a petris, a spinis. Primi impedimenti causa, inimici calliditas; secundi, cordis nostri duplicitas; tertii, curarum multiplicitas. In primo imprudenter nos custodimus; in secundo segniter excolimus; in tertio nimis diligenter aliena curamus. In primo molliter resistimus; in secundo ab incepto desistimus; in tertio rebus supervacuis sollicitè insistimus. In primo cogitatio nostra mollis; in secundo mobilis; in tertio molesta: imo in hoc tertio simul et mollis, et mobilis, et molesta; mollis in voluptatibus, mobilis in transitoriis divitiis et facultatibus, molesta in anxii et sollicitis

cupiditatibus. Anxiæ enim sunt et molestæ rerum **A** earum et difficilis sit quæstus, et citus transitus, et transeuntium curæ, et cupiditates: quippe cum inanis, ut non inhonestus dicam, fructus.

EJUSDEM GILLEBERTI

EPISTOLÆ

EPISTOLA I.

AD FRATREM RICHARDUM.

Richardum correptione, ut apparet, vel nescio quo asperiore verbo offensum, sed jam denuo placatum commendat.

1. Tam vero quam veteri uteris, mi Richarde, **B** proverbio: « Omnia cum amico deliberanda esse; de ipso tamen prius ». Noli, inquit propheta, amico credere, et in duce ne habueris fiduciam. Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui (Mich. vii, 5). Simulatæ amicitia veras in suspicionem adducunt, et virtutis hujus raritas facit ut de veritate dubitetur. Felix qui neutram impingit in partem, sic in contrahendis amicitias prudentem se exhibens, ne sit in providendo nimius. Inutile siquidem arenæ mandare semina; miserius multo non seminare omnino, ad ventos et nubes respectantem. Vilissimis in rebus solliciti possessores sumus; in pretiosissimo possessionis genere (amicitias dico) omnino inutiles. Lapsantem amicum quis fere est qui relevet, cum domum ruentem nemo non suffulciat? Hæc idcirco dixerim, ut virtutem hanc in te commendet ipsius raritas, et multitudine collata negligentium clarior emineat.

2. Perspecta epistolæ tuæ facie, philosophicum mox **190** illud recensui: « Et post malam segetem serendum est (SENECA, *epist. ad Lucil.*) ». Tanta aviditate ad amicitiarum mihi videris æstuarè commercia, ut ubi paulo ante naufragium pertuleris, navigatione iterata restaures. Prudenter plane unius forsitan horæ felicior proventus longi temporis recompensabit incommoda. Et ut de domestica aliquid philosophia ingeram, apostolicum illud in te experior: *charitas operit multitudinem peccatorum* (I Petr. iv, 8). Tanta verecundia amici castigas erratum, ut credaris veniam prætere, non intendere querelam. Denique sic me amica mordacitate corrodas, illo ut me sale leniter perfricari sentiam, quem Domini sacrificiis abesse non licet (Levit. ii, 13). Volasti ad me unus de Seraphim succensus ac flammigerans totus: et urenti carbunculo quem de altari tulisti, labii nostri lapsum expurgas (Isa. vi, 6, 7). Quanto mihi gravior culpa, tanto gratior correptio. Vere alium te experior quam arbitrabar. Nunc tandem aliquem mihi gustum prudentiæ tuæ dedisti: siquidem in patientia sapiens dignoscitur (Prov. xix, 11). Patientiam tuam admiror et veneror. Dissimulas injurias, provocantem reformas ad

gratiam; complanas exasperantem, et immeritum muneris, imo male meritum. Munera tua munera mihi grata sunt, grata auctore, grata et usu. Illa et te mihi præsentant, et me informant. Nesciunt muta esse munera sapientis. Quid enim mihi in baculo innuis, nisi ut rectus sim et rigidus: ne sim arundineæ flexibilitatis et **191** fragilitatis, juxta illud prophetæ, *Baculus confractus arundineus Ægyptus, in quo qui inmittitur, perforabuntur manus ejus?* (IV Reg. xviii, 21, et Isa. xxxvi, 6.) Talem tu me invenisti, et contractionis nostræ hastulis manus tuæ cruentari poterant; nisi quod illæ solidiores sunt, et oppositos retundunt aculeos. Benedictæ manus, quæ nesciunt calamum quassatum contere, magis autem considerant [fort. consolidant]: neque linum fumigans exstinguere. *Confundentur qui operantur linum, pectentes et texentes subtitia* (Isai. xix, 9), ait propheta. Propterea confusionem indutus sum, qui lanæ simplicitatis tuæ, simulationis meæ linum subtexui: in cujus duplicitatis suggillationem geminum mihi forsitan calicem transmiseris. *Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile* (Prov. xx, 23). *Væ qui potum dat amico suo, mitens sel suum et inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus: replebitur ignominia pro gloria!* (Habac. ii, 15, 16.)

3. Quorsum ista, frater, nisi ut lenitatem tuam commendem, condemnem autem iniquitatem meam? Sed quoniam longum est per singula currere capitula, verbum tibi abbreviatum et consummans facio. Insipienter locutus sum, et quasi una de stultis mulieribus. Agnosco delictum: ignosce, tu. Rogatus non negabis veniam, quam gratis offers. Possem excusationes prætere, attenuare immanitatem reatus, peccati pondus alii impingere; et in feriatis caput, quo vulneratus sum, ferrum vibrare: sed parco, ad precem magis supplicationesque conversus. Nolo enim, dum scissa resarcio, utcumque sarta rescindere; et, ut latus meum protegam, alterius vulnerare. Hoc tamen non sileo. Domus vestra non bene compacta est; squamis se prementibus, una uni non firmiter coheret: et nimis facile non pacis, sed dissensionis spiritus incedit per eas (Job xli, 6, 7). De cætero quod diem protraxerim, quod diu noluerim, quod tarde facio, quod oneri te mihi futurum dixerim, strictim respondeo. Multa inter loquendum proferimus, alienum magis animum prætentando, quam præcipitando nostrum. Nam et nude